

© Prof. dr. P.B.
Cliteur

10.00 – 12.00 uur

Oude Sterrenwacht
Leiden

De doodstraf: formeel en informeel

pre-university
college 1718

Vier vragen over de doodstraf

Vraag 1 Is straffen verantwoord?

Vraag 2 Is het opleggen van de doodstraf verantwoord?

Vraag 3 Moeten we anderen overtuigen over de doodstraf?

Vraag 4 Hoe zit het met het informeel opleggen van de doodstraf?

Wetenschap en recht

De wetenschap van het recht systematiseert het recht

Maar het probeert ook op systematische en een coherentie manier *na te denken* over het recht

Zie de tekst over “Wat is rechtswetenschap?”

De legitimatie van straf

Vijf vragen:

1. Is straffen verantwoord?
2. Is het opleggen van de meest ingrijpende straf (doodstraf) verantwoord?
3. Zo nee, moeten we anderen daarvan overtuigen?
4. Hoe denkt de Tweede Kamer hierover?
5. Wat heeft dit met tolerantie te maken?

Hoeveel mensen in Nederland zijn voor de doodstraf ?

Minister van Justitie Donner in 2002:

“Men moet niet vergeten dat in Nederland vrijwel permanent zo'n 40 procent van de bevolking dat van mening is. Juist vanwege die achtergrond is het niet goed om daar een debat over te houden”.

Hoeveel
mensen in
deze zaal zijn
voor de
doodstraf ?

Hoeveel voor ?

Hoeveel tegen ?

Hoeveel weten het niet ?

Hoeveel Kamerleden zijn voor de doodstraf ?

Nul procent, bleek tijdens een debat in 2002

Vraag 1 Is straffen verantwoord?

Straffen: bewuste leedtoevoeging van de kant van de overheid als reactie op het begaan van een strafbaar feit.

1. Bewust: niet “per ongeluk”
2. Leedtoevoeging: het is de bedoeling dat de straf “leed” toevoegt
3. Reactie op strafbaar feit: niet “zo maar”
4. Overheid: niet de maffia of een privépersoon

Strafrecht als “ultimum remedium”

Als andere normsystemen hebben gefaald → straf

Maar ook: noodzaak van rechtvaardiging dringt zich sterker op

Hoe kan men straffen rechtvaardigen?

Deontologisch

Utilistisch

Deontologische rechtvaardiging van de straf

- Deontologisch: uiting van een absolute plicht
- Straf is “vergelding”
- Geschiedt op basis van het verleden
- Dient geen “nuttigheidsdoel”
- Immanuel Kant: als morgen de wereld vergaat moet vandaag nog de laatste misdadiger worden opgehangen

Opleggen doodstraf eis van absolute rechtvaardigheid

Immanuel Kant (1724-1804)

Voor de zwaarste delicten moet de zwaarste straf worden gegeven

Zo niet, overheid begaat onrecht

Kijkt straf naar verleden of toekomst?

“Punitur quia peccatum est”:

Er wordt gestraf *omdat* er gezondigd is

Richt zich op het verleden

“Punitur ne peccetur”:

Er wordt gestraft opdat niet meer gezondigd zal worden

Richt zich op de toekomst

De twee theorieën vergeleken

Oriëntatie op verleden:
kenmerkend voor deontologie

Deontologie: plichtenleer, Gr.
Deon=plicht

Zoekt absolute regels

Oriëntatie op toekomst:
kenmerkend voor utilisme

Utilisme: nuttigheidsleer,
“utilitas”, Lat. Nuttigheid

Zoekt pragmatisch nut

Jeremy Bentham (1748-1832)

- ▶ Straf moet nuttigheidsdoel dienen
- ▶ Nuttig is: voorkomen van strafbare feiten (preventie)
- ▶ Preventie
 - a. Generale preventie
 - b. Speciale preventie

Preventieleer: twee vormen

Generale preventie:

Straffen is gericht op het afschrikken van anderen dan de dader

Speciale preventie:

Straffen is gericht op het afschrikken van individuele dader voor de toekomst

Straffen helpt niet?

- Hangt ervan af welke functie men voor ogen heeft
- Doodstraf: speciaal preventief 100% garantie (Mill: een dode recidiveert niet)
- Generaal preventief? Houdt de doodstraf potentiële daders tegen?
- Experimenteren via de Verenigde Staten

Vraag 2 Is opleggen van de doodstraf moreel verantwoord?

1. Beschavingsargument

- De Graaf (D66): “Het is een absolute stap terug in de beschaving”

Kritiek:

- Is China on- of minder beschaafd?
- Is de Verenigde Staten minder beschaafd?

Doodstraf in de Verenigde Staten

Tussen 1972 en 1976: *Geen* doodstraf in de VS

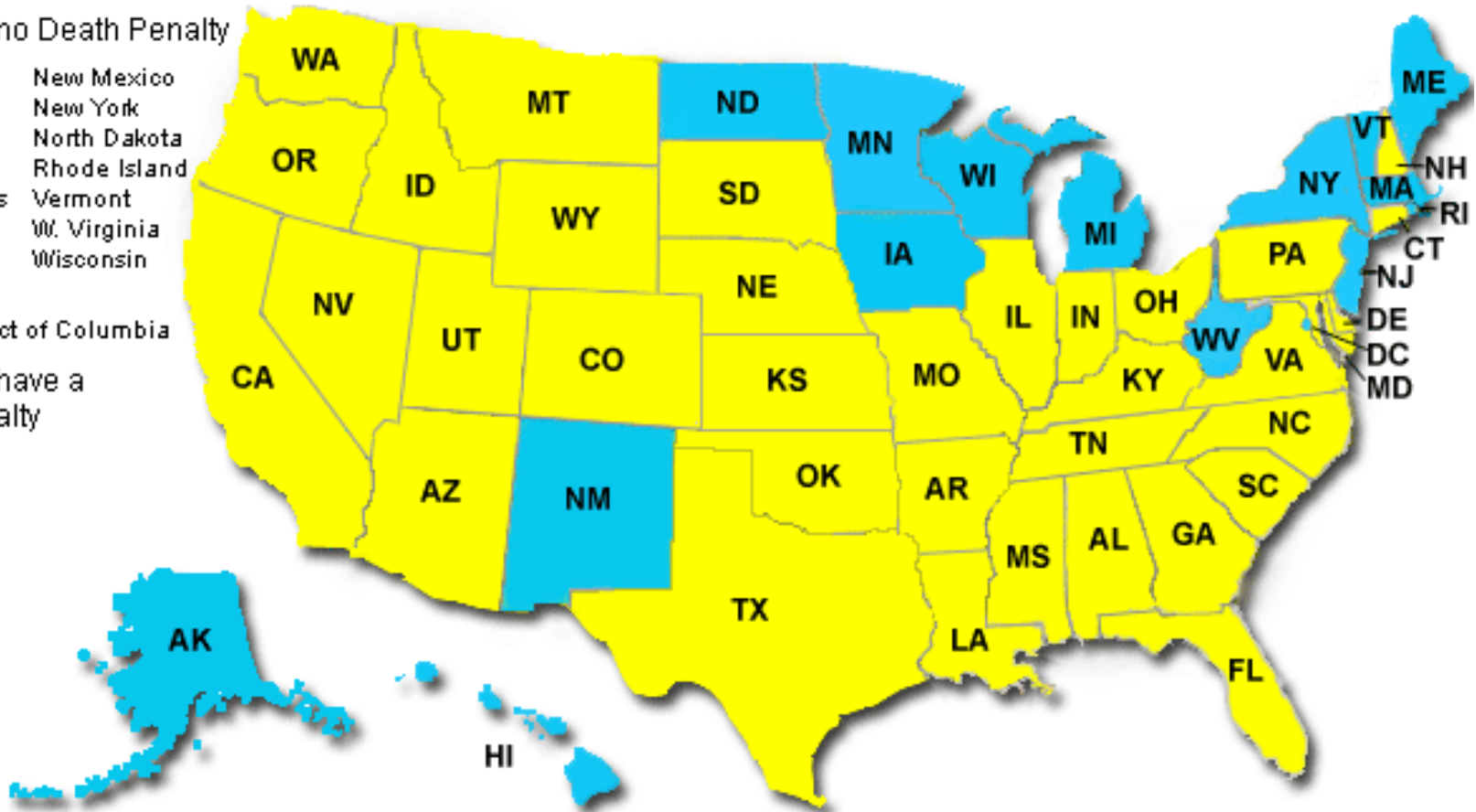
- In 1972 werd in *Furman v. Georgia* de doodstraf onconstitutioneel verklaard (“cruel and unusual”)
- In 1976 werd in *Gregg v. Georgia* dit weer teruggedraaid
- Daarna weer vrije kwestie voor de deelstaten

Is Amerika onbeschaafd?

 States with no Death Penalty

Alaska
Hawaii
Iowa
Maine
Massachusetts
Michigan
Minnesota
New Jersey
New Mexico
New York
North Dakota
Rhode Island
Vermont
W. Virginia
Wisconsin
and the District of Columbia

 States that have a Death Penalty

Of gaat het om de wijze waarop de straf wordt uitgevoerd?

Geen wrede en ongewone straffen?

En wat zijn wrede en ongewone straffen?

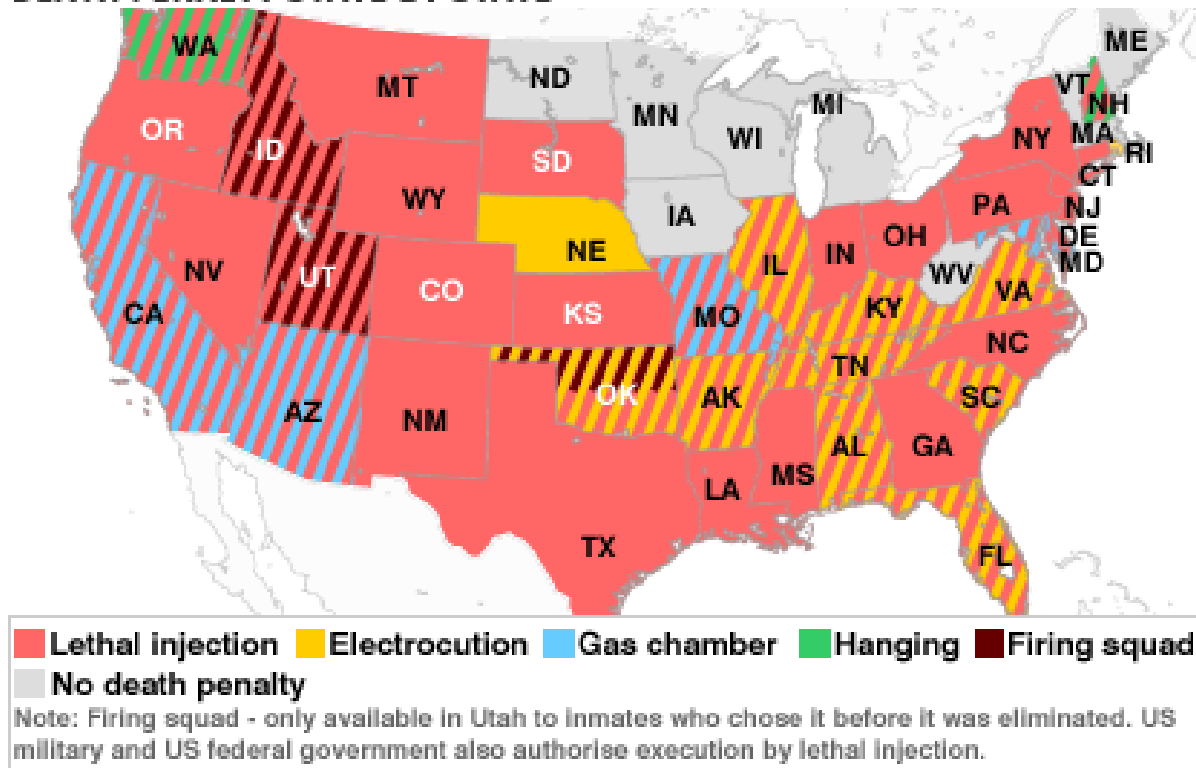
1. Elektrische stoel?
2. Injecties?
3. Executie voor vuurpeleton?
4.

Bestaat een “humane” doodstraf?

Wijze waarop doodstraf wordt uitgevoerd in VS

DEATH PENALTY STATE BY STATE

2. Onomkeerbaarheid

David Simons (1860-1930):

beroep → feilbaarheid

Onomkeerbaarheidsargument (vervolg)

“In landen waarin de doodstraf
nog wordt opgelegd, stikt het (...)
van twijfelachtige rechterlijke
beslissingen die veroordeelden
ten onrechte de dood hebben
ingejaagd”

(Thom de Graaf, D66)

Kritiek op onomkeerbaarheidsargument

- Contra: waar wordt gewerkt worden vergissingen gemaakt: operaties door een chirurg

Onomkeerbaarheidsargument (vervolg)

- Bos (PvdA): “In 1980 werd oppositieleider Kim Dae-jung in Zuid-Korea ter dood veroordeeld. In 2000 kreeg hij als president van Zuid-Korea de Nobelprijs voor de vrede.”

Groenhuijsen:

“Ten aanzien van de echte kopstukken (...) geldt namelijk dat er geen spoor van twijfel kan bestaan omtrent de kern van het verwijt dat hen wordt gemaakt.”

3. Discriminatie-argument

Meer zwarten krijgen de elektrische stoel

Kritiek: Argument tegen straffen of argument tegen de doodstraf?

4. Doodstraf uiting van wraak

De Savornin Lohman
(1837-1924):

“Ik erken, tot die barbaren te behooren, die inderdaad meenen, dat het strafregt in het wezen der zaak niets anders is dan een wraakregt”

5. Doodstraf als gelegaliseerde moord

“Het verbod op de doodstraf is het hart van onze rechtsstaat en van ons strafrecht. (...) In een beschaafd land vermoordt of martelt de overheid haar onderdanen niet.”

(F. Halsema, GroenLinks)

Het hart

- Doodstraf “hart” van onze rechtsstaat?
- Wat is eigenlijk een “rechtsstaat”?

- Doodstraf het “hart” van ons strafrecht?
- Zijn dit soort metaforen argumenten?

Overheid vermoordt of martelt onderdanen niet

- Door gebruik van woordje “of” suggereer je een identieke relatie.
- Maar is dat “vermoorden” wel identiek aan het “martelen”?
- Is het woord “moord” hier wel op zijn plaats?

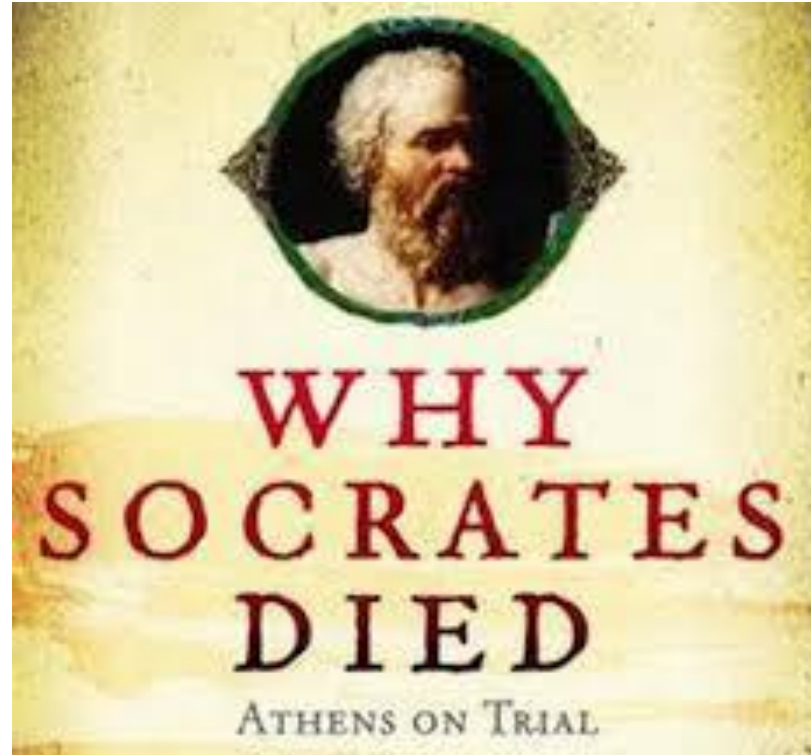
6. Doodstraf demonstreert machteloosheid van de staat

Kritiek: is wel waar...

Maar is het argument *tegen* de doodstraf?

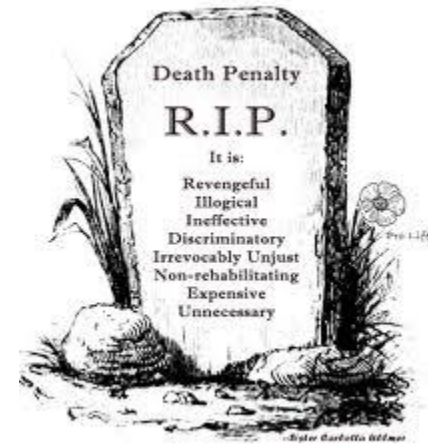
Straffen demonstreert ook machteloosheid van de staat

7. Van de doodstraf wordt misbruik gemaakt

8. Doodstraf wordt minder toegepast

Volgens *Amnesty International* in 2007: 128 landen kennen de doodstraf niet; 69 kennen deze wel (Groenhuijsen)

Conclusie ?

Hoe verwerpelijk is de doodstraf?

Vraag 3 Moeten we anderen van de morele verwerpelijkheid van de doodstraf overtuigen?

Abolitionisme: het streven om de doodstraf afgeschaft te krijgen

- Drie soorten:
 - Afschaffing op nationaal niveau (1870)
 - Afschaffen voor toekomstige generaties (1983)
 - Afschaffen voor de hele wereld (1990)

Afschaffing op nationaal niveau

- 1870 staat nauwelijks ter discussie
- Groenhuijsen: het vraagstuk van de doodstraf lijkt te zijn getroffen door “een soort academisch moratorium”
- Er is een “consensus ontstaan omtrent de verwerpelijkheid van de doodstraf” (Ibid.)
- Het wordt “bijna als *not done* beschouwd om bij die eensgezindheid vraagtekens te plaatsen” (Ibid.)

Modaliteiten in afwijzing van de doodstraf

- (a) Zwak abolitionisme (alleen voor Nederland)
- (b) Sterker abolitionisme (voor toekomstige Nederlanders)
- (c) Abolitionisme in volle zin (voor iedereen)

De argumenten moeten steeds sterker worden !

(Theo)terrorisme

Vraag 4 wat is het grootste probleem met de doodstraf tegenwoordig?

Antwoord: dat terroristen vinden dat westerse, immorele, ongelovige staten moeten worden “gestraft”

Zij moeten worden gestraft omdat het:

- Natiestaten zijn die
- Geen officiële godsdiensten kennen
- Geloofsvrijheid kennen
- Religiekritiek accepteren

Moreel
probleem
voor de
Nederlandse
rechtsorde

Politicus Geert Wilders heeft doodstraf opgelegd gekregen van de zijde van theoterroristen

Hij wordt bewaakt door de Nederlandse overheid om executie van die straf te voorkomen

Kan nu de Nederlandse overheid tegelijk ook Wilders vervolgen (en eventueel veroordelen) voor dezelfde feiten als waarvoor de theoterroristen hem willen executeren?